

## Populær- musik fra Vittula



Dansk A  
Gym & VUC

**E-bog:** Populærmusik fra Vittula af Mikael Niemi  
Lindhardt og Ringhoff. Udkommet 2000, oversat 2002 af Lise Skafte Jensen

### Fokus i vejledningen

Hvilke valg træffer en oversætter? Og hvordan arbejder man med en tekst, eleverne kender? Lad eleverne arbejde med uddrag af den svenske original "Populärmusik från Vittula" af Mikael Niemi og dernæst arbejde med litterær analyse i denne danske udgave.

### Faglige mål

Der arbejdes bl.a. med følgende faglige mål fra læreplanen til dansk A stx:

- dokumentere indblik i sprogets funktion og variation, herunder dets samspil med kultur og samfund
- analysere, fortolke og perspektivere fiktive og ikke-fiktive tekster i alle medier
- dokumentere kendskab til en bred repræsentation af dansk litteratur gennem tiderne med perspektiv til litteraturen i Norden, Europa og den øvrige verden
- demonstrere viden om og reflektere over fagets identitet og metoder

Kernestof: svenske tekster på originalprog, verdenslitteratur i oversættelse

### Ideer til undervisningen

#### Svensk og litterære analysemetoder er i fokus

At læse oversat litteratur er ofte at læse en gendigtning. Den samme tekst kan oversættes på mange måder – alt efter de valg, oversætteren træffer. I dette forløb lader man eleverne arbejde aktivt med en sammenligning mellem svensk og dansk.

Har man at gøre med et forholdsvis gammelt værk, eksisterer der utallige analyser og fortolkninger af dette på nettet. Som lærer kan man vælge at udnytte dette og angribe værket på en anderledes måde: at læse værket med en række forskellige analysemetoder: Strukturalistisk, biografisk, historisk, osv.

### Lærereens forberedelser

Lån e-bogen til din klasse – [på denne side kan du finde en film om, hvordan du gør](#). Bed eleverne om at læse i en time i værket som lektie.

### Første modul

Begynd med en introduktion til oversættelsesteori, og lad eleverne reflektere over sprogets samspil med kultur og samfund.

Introduktionen kan bestå af, at læreren viser Anne Schjoldager opstilling med 12 forskellige - overlappende – mikrostrategier (fra "Understanding translation"). Disse strategier anvendes på ord-, frase- og sætningsniveau.

1. Direct transfer - at overføre et ord direkte fra kildeteksten til målteksten uden at oversætte det
2. Calque - en kalke; at oversætte direkte og uidiomatisk
3. Direct translation - at oversætte direkte, men idiomatisk
4. Oblique translation - at oversætte meningen frem for ordret
5. Explication - at gøre noget, der er implicit, eksplicit
6. Paraphrase - at parafrasere eller omformulere
7. Condensation - at kondensere en sætning eller et udtryk, så det bliver kortere
8. Adaptation - at tilpasse et ord eller et udtryk til målkulturen; det klassiske eksempel er "Babe Ruth" → "Allan Simonsen"
9. Addition - at tilføje noget
10. Substitution - at erstatte ordet eller frasen med noget andet
11. Deletion - at slette noget
12. Permutation - at gengive et element et andet sted, fx at erstatte ét rimmønster med et andet

Den professionelle oversætter [Kirsten M. Øveraas](#) giver følgende eksempel på en oversættelse fra norsk til dansk: (..) "her kan jeg oversætte "Arbejderpartiet" til "Socialdemokratiet" (adaptation) eller til "det norske socialdemokratiske parti" (explication) eller til "regeringspartiet" (explication), eller til "partiet" (condensation) eller til "Arbejderpartiet" (direct transfer) eller til "Arbejderpartiet" (direct translation) (..)".

Efter introduktionen reflekterer eleverne over de valg, som oversætteren Lise Skaft Jensen foretog, da hun oversatte værket "Populärmusik från Vittula" til dansk. Handlingen foregår i det nordlige Sverige, og en af pointerne er den afsmitning på sproget, der sker i en grænseby: Her tales svensk blandet med finske låneord.

Fordel spørgsmålene blandt eleverne, eller tag dem samlet på klassen:

1. Oversætte titlen direkte: Stedet kaldes Vittulajänkkä, hvilket kan oversættes til Kussemosen eller Fissemosen. I daglig tale bliver stedet forkortet til "Vittula". Kunne man tænke sig en fordanskning? Hvilken virkning ville dette have?
2. Lade de finske ord stå uoversat: Se fx brugen af "löylyä" (s. 71). Ville de være bedre at vælge en anden strategi og skrive fx "kaste vand på de varme sten" eller "saunagus" eller skrive en fodnote?
3. Slangudtryk oversættes ikke - se fx side 27: "Pirre" (= diller) og "'pempa" (= rumpe). Hvilke andre valg kunne oversætteren have truffet? Og med hvilken virkning?
4. Oversætteren vælger at oversætte radioprogrammets titel "Det skal vi fira" til "Giro 413" (s. 27). Er dette en god strategi?
5. I indledningen til kapitel 12 står der i originalen "- om ett råbarkat sommarjobb, en eldgaffel på villovägar samt vådan av inte att göra sin plikt". Dette er oversat til "- om et malabarisk sommerjob, en ildrager på afveje og det skadelige i ikke at gøre sin pligt". Ordet "råbarkat" kan oversættes med "brutal", "våda" kan oversættes med risiko, fare – altså det farlige ved". Hvordan vurderer I oversætterens valg?
6. Ordet "bastu" oversættes til badstue. Men er ordet "sauna" ikke mere brugt i på dansk? Oversættelsen ville så ikke fange, at man på svensk anvender et andet ord end det finske – og siden romanen kredser om stedets dobbeltsproglighed, ville man måske gå glip af denne nuance?

Dernæst kan man lade eleverne to og to sammenholde hele tekststykker med oversættelsen. Eleverne kan fx vurdere oversætterens valg af sætningskonstruktion og enkelte ord.

Et uddrag på dansk (s. 168 i e-bogen)

"– Det her må blive mellem os. I fortrolighed. Mand til mand.

Han så for første gang på mig med et ret bedugget blik. Jeg nikkede. Han fæstede igen blikket på ilden.

– Min far, altså din farfar, var en buk, da han var ung. Derfor har jeg to halvsøskende, sagde han kort. De er på min alder og har selv børn. Du har altså fem fætre og kusiner på Pajala-egnen, som du ikke ved noget om, og de tre af dem er piger, og du skal vide, hvem de er for at undgå indavl.

Han opremsede dem. Den ene gik i min parallelklasse og så godt ud.

– Nu til den næste ting. Der er to familier i kommunen, som har gjort os megen fortræd, og som du skal hade i al fremtid. Den ene sag bunder i en menedsrettergang i 1929, og den anden drejer sig om rettighederne til noget mosejord, som en nabo franarrede din oldefar i 1902, og begge disse krænkelser skal hævnnes med alle midler, så snart du får mulighed for det, indtil slynglerne har erkendt og betalt og bedt om forladelse på deres grædende knæ."

Originalteksten på svensk:

”- Det här måste stanna mellan oss. Förtroende. Man och man imellan.

Nu såg han på mig för första gången, rätt packad i ögonen. Jag nickade. Han fäste blicken i elden igen.

- Min far, alltså din farfar, var en hästpinkare i sin ungdom. Därför har jag två halvsyskon, sa han kortfattat. De är i min ålder och har egna barn. Här i Pajalatrakten har du alltså fem förstakusiner som du inte vetat om, tre av dem är flickor, och du bör få reda på vilka de är för att undvika inavel.

Han räknade upp dem. En av dem gick in min parallellklass och var söt.

-Nu till nästa sak. Det finns två släkter i kommunen som gjort oss mycket illa, och som du i all framtid måste hata. I det ena fallet bottnar det i en mendasrättegång 1929, i det andra gäller det några myrslåtterrättigheter som en granne lurade till sig av din farmors far 1902, och båda dessa oförrätter skall hämnas med alla medel så snart du får möjlighet, ända tills dom djävlarerna erkänt och betalat, och dessutom bett om usäkt på sina bara knän.”

Afslut med en afrundende kllassesamtale om sprogets samspel med kultur og samfund.

Lektie er at læse en time i værket.

### Andet modul

Fokus er på at læse et værk med brug af en række forskellige litterære metoder: Har man at gøre med et forholdsvis gammelt værk, eksisterer der utallige analyser og fortolkninger af dette på nettet. Som lærer kan man vælge at udnytte dette og angribe værket på en anderledes måde: at læse værket med en række forskellige analysemetoder. Hvis eleverne har læst værket i grundskolen, kan man også vise forskellen mellem grundskole- og gymnasieanalyse og fortolkning.

Lad eleverne søge og læse analyser og fortolkninger af værket. De kan fx læse

[Tøger Torkels analyse af bogen på Vidensbank.dk](#) og [1. f SAGs website](#).

De kan fx læse sig til, at værket er skrevet med cirkelkomposition, bagudsyn - og medsyn i epilogen, genren er magisk realisme, hvor de forskellige fremstillingsformer optræder, osv.

Inddel derefter eleverne i grupper, og lad dem arbejde med hver deres litterære analysemetode i de næste par moduler. De skal altså først undersøge metoden, så at de kan præsentere den for klassen, og dernæst skal de læse videre i værket og notere sig pointer ud fra den metode, de har valgt.

Man kan evt. skele lidt til sværhedsgraden og lade gruppe 6 og 7 bestå af elever med et vist overskud.

1. Nykritisk metode, hvor eleverne skal arbejde med virkning og fortolkning af de analyseelementer, de kunne læse sig frem til på nettet. Hvilken virkning har fx cirkelkompositionen?

2. Ideologikritisk metode, hvor gruppen fokuserer på det undertrykte Pajala. Byen, der ikke får blank asfalt, men grovkornede olierester på gaden. Landsdelen, der er uvæsentlig i geografitimerne, og hvor drømmen er at slippe ud og væk.
3. Værket som dannelsesroman, hvor vi følger de to drenges udvikling hen imod at blive hele mennesker. Lad eleverne sammenligne den ideale udvikling "hjemme – ude – hjem" med det, romanen viser, der sker med unge menneskers drømme om fremtiden. Vil romanen gøre op med et dannelsesideal?
4. En gruppe læser romanen strukturalistisk: De arbejder med aktantmodeller og sommerfuglemodellen. Hvad giver dette af ekstra?
5. Gruppen anvender en psykoanalytisk læsning, der har fokus på de undertrykte drifter, som kommer til at styre de unge mænd i afgørende situationer. Her kan også inddrages opholdet i kedlen.
6. En historisk læsning er i centrum for denne gruppe, som ser på tidsbilledet. Ikke alene i form af artefakter som vinylplader og asfaltering krydret med musikhistoriske fakta, men især som en beretning om hvordan det var at vokse op i en lille nordsvensk by i 60-70erne.
7. En biografisk læsning, der sætter fokus på Mikael Niemis tilhørsforhold til Pajala. I hvor høj grad præger hans egen opvækst romanen – hvor er den selvbiografisk? Kan man tale om autofiktion?

### Efter eleverne har læst værket

Eleverne fremlægger deres resultater i to trin: Først en introduktion til metoden og den teori, der er knyttet til. Dernæst fremlægger de deres resultater. De øvrige elever sidder gruppevis og får 5-7 minutter til at diskutere fremlæggelserne. Hver gruppe skal formulere et spørgsmål til fremlæggerne plus et godt råd, der kan gøre fremlæggelserne bedre i indhold og form. Fremlæggerne besvarer spørgsmålene og tager rådene til sig uden at forsvare sig. (Repetér om nødvendigt reglerne for at tage imod feedback).

Ingen klasse orker syv fremlæggelser i træk, så sørg for at lave noget andet ind imellem: Se noget af filmatiseringen af romanen (og tale om remediering) og lytte til noget af den musik, der nævnes i værket.

Som afrunding kan man have en klassesamtale om, hvordan forskellige analysemetoder peger ind i teksten på forskellig vis.

### Evaluerings

En forestilling om elevernes udbytte af læsningen ser man direkte ved fremlæggelserne, men man kan også lige efter denne værk gennemgang igen lade eleverne analysere en fiktionstekst ud fra forskellige analysemetoder. I denne forbindelse kan man fordoble de syv elevgrupper, således at der hver gang er to grupper, der får samme opgave. Ved fremlæggelsen kan den ene gruppe fungere som opponentgruppe til den anden.

## Supplerende materialer

Lån evt. "Populærmusik fra Vittula" eller andre værker såsom "Skyd appelsinen" som analog bog på dit lokale CFU.

Lad eleverne se forfatteren: Vis dem første afsnit i tv- serien "Berättarna":

### **Berättarna**

Svensk serie i fem dele. To forfattere mødes. En af dem skriver begyndelsen på en historie, og den andens opgave er at skrive en fortsættelse og afslutte historien. I det første program er forfatteren Mikael Niemi nysgerrig på Åsa Larsson. Hun viser ham nogle af de steder i Kiruna, der påvirkede hendes forfatterskab.

TV0000032167, 2014.